

Slutrapport av LONA-projekt 2019-2020:
UTOMHUSPEDAGOGIK I TÄTORTSNÄRA NATUR

Örebro naturskola tillsammans med
Engelbrektskolan, Wallerska skolan och Sörbyängsskolan

..

Denna naturvårdssatsning har medfinansierats genom stadsbidrag
förmedlade av Länsstyrelsen i Örebro

Innehållsförteckning

Bakgrund och syfte	sidan 3
Projektets innehåll	sidan 3
Genomförande och resultat: Planeringsmöten och kontrakt med skolorna Informationsträffar Basplatser Utomhuspedagogiska förråd Utvärderings- och terminsavslutningsträffar Kurser för pedagoger Elevaktiviteter Mobila naturskoleteman Pandemins påverkan på projektet	sidan 4
Erfarenheter	sidan 8
Bilder säger mer än ord	sidan 9
Bilagor	sidan 12

Bakgrund och syfte

Projektets syfte är att underlätta för grundskolan att använda den nära naturen som en lärmiljö med hjälp av utomhuspedagogik. Om skolorna själva tar sig ut i naturen kan betydligt fler elever än de naturskolan når få naturkontakt. Genom att skapa basplatser i naturen för några skolor i deras närområden, kartlägga de pedagogiska möjligheterna, ta fram lärarhandledningar och material, utbilda lärarna och initialt stötta i genomförandet, vill Örebro naturskola skapa bra förutsättningar för att gå ut.

Genom en tidigt initierad naturvistelse skapas en bra grund hos individen till att vilja vara ute. Vi hävdar att den som har god kunskap om hur naturen fungerar och dessutom tycker om att vistas där, har större möjligheter att kunna fatta miljömedvetna beslut.

Projektets innehåll

Projektet har genomförts under 2019–2020. Det har medfinansierats av Lokala naturvårdssatsningen (LONA) – statsbidrag förmedlade av Länsstyrelsen i Örebro. Naturskolan har med bland annat dessa medel kunnat bemanna projektet till 40% av en heltid och 40% från naturskolans ordinarie tjänster fördelat på två personal samt bekostat basplatser för skolorna. Projektet har möjliggjort för naturskolan att underlätta för tre skolor att arbeta med utomhuspedagogik i sin närnatur genom att vi:

- utbildat pedagogerna i utomhuspedagogik utifrån pedagogernas olika ämnesområden
- visat på möjligheterna utomhus i skolornas närområde
- skapat en basplats i respektive skolas närområde (genom gott samarbete med Parkförvaltningen och FUFA – Förvaltningen för utbildning, försörjning och arbete)
- organiserat ett utomhuspedagogiskt förråd på varje skola, med en utomhuspedagogisk övningsbank som är tydligt kopplad till skolans styrdokument
- stöttat vid elevaktiviteter vid behov

Intresset för att få vara med i projektet var stort. Vår bedömning var att vi under projekttiden skulle kunna stötta tre skolor, så av det tolv skolor som visat intresse valde vi ut:

Engelbrektsskolan årskurs 4–6, Wallerska skolan årskurs F-6 och Sörbyängsskolan årskurs F-6.

Även fritidsverksamheten har ingått. Under vårterminen 2019 startade vi upp på Engelbrektsskolan, höstterminen 2019 på Wallerska skolan och vårterminen 2020 på Sörbyängsskolan. Alla tre skolor har sedan varit med hela projekttiden ut.

Det är totalt cirka 80 pedagoger och cirka 950 elever som berörts under projekttiden.

Engelbrektsskolans basplats i Norensbergsparken

Engelbrektsskolans utomhuspedagogiska förråd

Genomförande och resultat

Planeringsmöten och kontrakt med skolorna

För att förbereda skolorna på bästa sätt och få till en bra planering och uppföljning har vi haft totalt 17 möten med skolornas ledningsgrupper eller mindre planeringsgrupper. I stort sett alltid har även rektor eller biträdande rektor deltagit.

Vid vårt första möte med respektive skola har vi informerat om vad projektet innebär och skrivit kontrakt med skolan där naturskolans respektive skolans ansvar tydligt framgått (bilaga 1). I januari 2021 hade vi avslutande digitala möten med respektive skolas lednings-/kontaktgrupp för att reflektera kring pedagogernas utvärderingar av projektet, kontrollera att vi gjort det vi ska enligt kontraktet, diskutera hur skolorna ska förvalta det de fått efter att projektet avslutats och ta in önskemål om eventuellt fortsatt stöd från naturskolan.

Informationsträffar

Första mötet med respektive skolas pedagoger skedde i slutet av terminen före respektive skolas projektstart. Det skedde i form av en informationsträff inomhus, där vi med stöd av ett bildspel berättade om vad utomhuspedagogik går ut på och vad projektet innebär. Vi samlade även in deltagarnas tankar om projektets möjligheter och hinder samt olika önskemål. Den här informationen var viktig för vår fortsatta planering.

Basplatser

Med hjälp av ekonomiska medel från LONA och Parkförvaltningen samt arbetsinsatser från både Parkförvaltningen och FUFAs (Förvaltningen för utbildning, försörjning och arbete) iordningställdes en basplats i respektive skolas närområde.

Placeringen av basplatserna bestämdes tillsammans med respektive skolas personal. Skolornas olika förutsättningar i närområdet har gjort att basplatserna har placerats i olika typer av naturmiljöer. Engelbrettsskolans basplats finns i Norensbergsparken, som ligger ett par minuters promenad från skolan. Wallerska skolans basplats finns i Hjärstaskogen cirka 10 minuters promenad från skolan. Sörbyängsskolans basplats ligger i Östra Grönpepparparken – det grönområde som blivit en förlängning av skolgården.

Det tog lite tid att få basplatserna färdiga, beroende på årstid och möjligheter för Parkavdelningen och FUFAs att göra jobbet, men basplatserna har sedan blivit mycket uppskattade samlingsplatser vid utomhusaktiviteter. De används både som ren samlingsplats som förenklar vid genomgång utomhus och som eldplats vid till exempel mellismatlagning på fritids.

Utomhuspedagogiska förråd

Utifrån varje skolas förutsättningar har vi iordningställt utomhuspedagogiska förråd på skolorna. På Wallerska skolan har det av utrymmesskäl blivit två förråd – ett för fritids och årskurs F-3 och ett för årskurs 4-6.

I förråden finns en övningsbank med övningsbeskrivningar och det material som krävs för att genomföra övningarna. Övningarna har lärarna fått prova praktiskt under våra kurser. I övningsbeskrivningarna är det tydligt hur övningarna är kopplade till kursplanerna för fritidshemmet och skolans ämnen. Vi har även försett skolorna med bland annat Naturskoleföreningens böcker som är fyllda med utomhuspedagogiska övningar inom olika ämnesområden. En del material har skolorna själva fått stå för till exempel ryggsäckar, sjukvårdsväskor, eldfiltar, lekband, koner, skrivunderlägg och hopprep.

Lånesystemet är enkelt. Man plockar det man behöver från hyllorna och sätter en memolapp med sitt namn och datum på platsen där materialet hör hemma i hyllan.

Utvärderings- och terminsavslutningsträffar

Då det varit möjligt har vi i slutet av varje termin samlat all personal för en tillbakablick på vad vi gjort med hjälp av foton från våra aktiviteter. Därefter har deltagarna fyllt i varsin utvärderingsenkät, som vi senare sammanställt och diskuterat med respektive skolas ledningsgrupp/kontaktgrupp. Träffen har avslutats med mysfika kring elden vid skolans basplats. I december 2020 blev det, på grund av pandemin, en digital variant.

Kurser för pedagoger

Totalt har vi genomfört **62 kurser** för skolornas pedagoger. Det har varit i form av minikurser på konferenstid (1-1.30 timme/gång) och under studiedagar. Kurserna har genomförts i respektive skolas närområde, framförallt intill basplatserna, men även på skolgården. Vi insåg att det var viktigt att konkret visa på att man även kan bedriva utomhuspedagogik på skolgården. Det är ett tryggt första steg för både lärare och elever - innan vanan att gå ut finns där. Även de tillfällen då tiden inte räcker till att gå iväg en bit från skolan, så är skolgården ett bra alternativ för utomhusundervisning. Självklart ger skogen fler möjligheter, vilket vi också visade.

Vi startade med en introduktionskurs för alla pedagoger på respektive skola. Förutom att praktiskt få prova på några utomhuspedagogiska övningar gick vi igenom rutiner för utomhuslektioner och presenterade den forskning som finns kring utomhuspedagogik och naturkontakt.

Därefter har antal kurser och kursinnehållet bestämts utifrån önskemål från skolorna och har anpassats efter olika pedagogers specialområden: språk, matematik, naturorienterande ämnen, teknik, fritids och så vidare. En del kurser har vänt sig till all personal och haft en mer övergripande inriktning till exempel samarbetsövningar, pedagogiska lekar och språkutvecklande arbetssätt.

I tabellen nedan finns de olika kurserna redovisade och det antal pedagoger som deltagit vid varje tillfälle. Ibland är det få deltagare, men det beror på att kurserna är ämnesspecifika. På skolan finns det kanske bara 3 lärare som undervisar i till exempel matematik för årskurs 4-6.

2019

Datum	Aktivitet	Skola	Målgrupp	Antal
10/1	Matematik introduktion	Engelbrektsskolan	Matematiklärare	6
24/1	Introduktionskurs	Engelbrektsskolan	Alla	17
25/1	Matematik taluppfattning	Engelbrektsskolan	Matematiklärare	7
28/2	Matematik problemlösning	Engelbrektsskolan	Matematiklärare	6
23/4	Friluftsliv innehållstankar	Engelbrektsskolan	Idrottslärare	8
23/4	Matematik programmering	Engelbrektsskolan	Matematiklärare	8
28/5	Fritids utomhus inspiration	Engelbrektsskolan	Fritidspersonal	2
13/8	Kickoff samarbetstema	Engelbrektsskolan	Lärare åk 4-6	15
15/8	Introduktionskurs	Walleriska skolan	Alla	35
22/8	Spridningskonferens	Engelbrektsskolan	Alla	12
29/8	Språkkurs 1	Walleriska skolan	Lärare F-3	8
10/9	Fritids utomhus inspiration	Engelbrektsskolan	Fritidspersonal	6

Datum	Aktivitet	Skola	Målgrupp	Antal
11/9	Eldkunskap och mellismatlagning ute	Wallerska skolan Engelbertsskolan	Fritidspersonal, 2 kökspersonal	13
12/9	Språkkurs 1	Wallerska skolan	Språklärare 4-6	4
18/9	Matematikkurs 1	Wallerska skolan	Lärare F-3	8
18/9	Matematikkurs 1	Wallerska skolan	Matematiklärare 4-6, slöjdlärare	5
10/10	NO, småkrypstema	Engelbrettsskolan	NO-lärare	5
16/10	Knopar och knivkörkort	Wallerska skolan	Fritidspersonal	8
17/10	Språkkurs 2	Wallerska skolan	Lärare F-3	9
28/10	Heldag med 9 minikurser: Samarbetstema Utefritids inspiration Slöjd och skapande Tema Vikingaliv Småkrypstema Lunchmatlagning Hinderbanor och skogslek Lärande för hållbar utveckling Tema mossor och lavar Inventeringsmodell av närområdets möjligheter	Wallerska skolan	Alla	38
7/11	Språkkurs 2	Wallerska skolan	Språklärare 4-6	4
20/11	Vinterfåglar	Wallerska skolan	Fritidspersonal	9
21/11	Matematikkurs 2	Wallerska skolan	Lärare F-3	8
5/12	Matematikkurs 2	Wallerska skolan	Matematiklärare 4-6	3

2020

Datum	Aktivitet	Skola	Målgrupp	Antal
7/1	Introduktionskurs	Sörbyängsskolan	Lärare, fritidspersonal	?
7/1	Introduktionskurs	Sörbyängsskolan	Elevassistenter	?
22/1	Knivkörkort och enkelt hantverk	Sörbyängsskolan	Fritidspersonal	5
23/1	Språkutvecklande arbetssätt	Sörbyängsskolan	Alla lärare	15
5/2	Eldkunskap och mellismatlagning ute	Sörbyängsskolan	Fritidspersonal	5
6/2	Matematik ute, del 1	Sörbyängsskolan	Matematiklärare F-6	8
13/2	Fysik – Energiflöden	Engelbrettsskolan	NO-lärare	3
24/2	Språkutvecklande arbetssätt	Wallerska skolan	Alla lärare	16
24/2	Svenska och engelska ute, 1	Sörbyängsskolan	Språklärare F-6	9
24/2	Matematik ute, del 2	Sörbyängsskolan	Matematiklärare F-6	8
24/2	Utefritids – vad är det?	Sörbyängsskolan	Fritidspersonal	4
11/3	Övningar som passar alla ämnen	Engelbrettsskolan	Alla lärare	19
11/3	Lärande för hållbar utveckling	Sörbyängsskolan	Alla lärare	17
11/3	Samarbetstema	Sörbyängsskolan	Alla lärare	16
18/3	Självgående aktiviteter	Wallerska skolan	Fritidspersonal	6
26/3	Svenska och engelska ute, 2	Sörbyängsskolan	Språklärare F-6	4
26/3	Fysik: Lekplatsfysik, krafter och rörelse	Sörbyängsskolan	NO-lärare F-6	5
2/4	Biologi – Biologisk mångfald	Engelbrettsskolan	NO-lärare	3
16/4	Biologi - Biologisk mångfald	Wallerska skolan	NO-lärare 4-6	3
29/4	Knopar och byggen	Sörbyängsskolan	Fritidspersonal	7
30/4	Biologi: Tema vattendjur	Sörbyängsskolan	NO-lärare 1-6	5

Datum	Aktivitet	Skola	Målgrupp	Antal
14/5	Tidsresepädagogik – Vikingaliv	Sörbyängsskolan	Alla lärare	10
27/5	Bygga med slanor och rep, 1	Wallerska skolan	Fritidspersonal	10
28/5	Biologi – Tema träd	Engelbrektsskolan	NO-lärare	2
14/8	Utomhuslekar	Engelbrektsskolan	Fritidspersonal	6
9/9	Utomhuslekar	Wallerska skolan	Fritidspersonal	10
16/9	Spridningskonferens – Vilka övningar har vi provat med våra elever?	Wallerska skolan	Alla lärare	16
16/9	Utomhuslekar – på raster och som stöd i undervisningen	Wallerska skolan	Alla lärare	16
16/9	Svenska och matematik för elever som inte kan läsa	Wallerska skolan	F-3-lärarna	6
16/9	Samarbetsövningar i undervisningen	Wallerska skolan	4-6-lärarna	9
17/9	Språkutvecklande arbetssätt	Engelbrektsskolan	Alla lärare	17
1/10	Teknik ute	Wallerska skolan	F-3-lärarna	6
8/10	Problemlösning i matematik	Wallerska skolan	Matematiklärare 4-6	3
14/10	Bygga med slanor och rep, 2	Wallerska skolan	Fritidspersonal	9
27/10	Knivkörkort samt Slöjd och skapande	Engelbrektsskolan	Fritidspersonal	5
28/10	Slöjd och skapande	Sörbyängsskolan	Fritidspersonal	6
5/11	Kooperativa strukturer i utomhusmiljö	Engelbrektsskolan	Alla lärare	11
26/11	Fysik: Mäta tid med bland annat solur	Engelbrektsskolan	NO-lärare	4

Elevaktiviteter

I projektet har vi erbjudit oss att finnas som stöd för pedagogerna i planering och genomförande av utomhuspedagogiska aktiviteter. Några av pedagogerna har nappat på det och vi har tillsammans med klasslärarna genomfört **21 lektionstillfällen** och då mött **totalt 481 elever**. Ofta har det även ingått ett planeringstillfälle med respektive lärare före genomförandet.

Ett par reflektioner från lärarna:

- ✓ Svenska ute: ”Utomhuslektionerna ger absolut mervärde för skrivandet. Det går snabbt från inspiration ute till skrivande.”
- ✓ ”Det är lättare att samlas när grillmuttern är på plats”
- ✓ Matematik ute: ”Jag såg elever som aldrig gör något i klassrummet som nu var aktiva hela lektionen. Alla elever hade jätteroligt”

2019

Datum	Innehåll	Årskurs och skola	Antal
31/1	Matematik, taluppfattning	4 Engelbrektsskolan	23
12/3	Svenska, berättande texter (planering och genomförande i samverkan med läraren)	5 Engelbrektsskolan	25
19/3	Svenska, argumenterande texter (planering och genomförande i samverkan med läraren)	5 Engelbrektsskolan	25
26/3	Svenska, instruerande texter (planering och genomförande i samverkan med läraren)	5 Engelbrektsskolan	25

Datum	Innehåll	Årskurs och skola	Antal
27/3	Matematik, tid och multiplikation NO, nedbrytningstider	4 Engelbrektsskolan	24
2/4	Svenska, poesi (planering och genomförande i samverkan med läraren)	5 Engelbrektsskolan	25
3/9	NO, biologisk mångfald	5 Engelbrektsskolan	20
3/9	NO, biologisk mångfald	5 Engelbrektsskolan	22
3/9	NO, biologisk mångfald	5 Engelbrektsskolan	18
2/10	SO, Vikingaliv tidsresa	4 Engelbrektsskolan	24
13/11	Matematik, proportionalitet	6 Engelbrektsskolan	25

2020

Datum	Innehåll	Årskurs och skola	Antal
29/5	SO – Vikingaliv, temadag för årskurs 4	4 Engelbrektsskolan	25
5/6	SO – Vikingaliv, temadag för årskurs 4	4 Engelbrektsskolan	23
2/9	Vattendjurslektioner	4-6 Sörbyängsskolan	105 (5 klasser)
24/9	Vattendjurslektioner	F-2 Sörbyängsskolan	72 (3 klasser)

Mobila naturskoleteman

Som ett ytterligare stöd till skolornas utomhuspedagogiska undervisning har vi under projektiden utvecklat och tagit fram material till två mobila naturskole-teman, som vi har testat på våra LONA-skolor: Samarbetstema och Tema Vikingaliv. Tanken är att dessa i fortsättningen ska kunna lånas av fler skolor efter genomgången kurs hos oss. Ett stenålderstema är också på gång och ska provas på en av LONA-skolorna under våren 2021.

Pandemins påverkan på projektet

Pandemin som drog igång under projektets avslutande år har inte påverkat projektets planering särskilt mycket. Eftersom vi arbetat utomhus och lokalt på skolorna med endast personal från en skola i taget, har vi i stort sett kunnat genomföra det vi planerat. Endast två avbokade aktiviteter har det blivit. Det positiva med pandemin (om man kan säga så) har varit att intresset för att gå ut har ökat hos de flesta och utomhus-undervisningen har blivit viktigare.

Erfarenheter

Det har varit en intensiv verksamhet där vi lärt oss mycket på vägen. I våra utvärderingar ser vi att lärarna i skolan och på fritidshemmen uppskattat det vi gjort och ser de stora möjligheter och vinster som utomhuspedagogiken har (lärande, variation i undervisningen, rörelse på köpet med mera). Däremot att komma igång med genomförandet tillsammans med sina elever kan ibland ta tid – även om majoriteten av lärarna har en vilja att göra det. Det handlar om personalbrist, brist på planeringstid för att ställa om till ett nytt arbetssätt och modet att våga ta steget utanför klassrummet. Den processen måste få ta sin tid.

Några kommentarer ur de avslutande utvärderingarna som pedagogerna gjorde i december 2020:

- ✓ Så kul, spännande och utvecklande. LONA har verkligen berikat min pedagogiska verktygslåda.
- ✓ Mycket lyckat projekt! Blir påmind om hur enkelt det är att använda utomhuspedagogik i undervisningen
- ✓ Vi har använt flera lådor från det utomhuspedagogiska förrådet vilket våra elever uppskattat. Även vi vuxna då det gett oss nya idéer att utföra med våra elever.
- ✓ Det har varit mycket inspirerande och varierat innehåll. Ni pedagoger har hjälpt oss att ”komma igång” ordentligt med utomhuspedagogiken.
- ✓ Så mycket bra material och verktyg vi fått ta del av. Gillade särskilt tillfället med språkutvecklande arbetssätt. Bra att få tänka till kring hur vi kan använda material och lekar i fler ämnen.
- ✓ Stort tack för ert arbete! Era idéer, material och kurser har fått mig att komma ut i mycket större utsträckning än jag hade gjort annars!
- ✓ En fantastisk möjlighet till kunskap och inspiration för utvecklingen av undervisningen i alla ämnen! Otroligt bra service med allt material och organiseringen av detta. Även kul och givande att få göra detta tillsammans med arbetskamrater = teambuildning!
- ✓ Tack att vi fick vara med i det här projektet! Ser fram emot många lärarika utomhuslektioner med material från vårt fina förråd.

Nu har fritidspedagoger och lärare fått ta del av ett stort antal minikurser i utomhuspedagogik, det finns massor av övningar och material i deras utomhuspedagogiska förråd att använda och skolorna har varsin basplats med eldplats i närområdet att gå till när man inte väljer att arbeta på skolgården. Vi lämnar nu över förvaltningen till skolorna, som har idéer för hur de ska bevara och vidareutveckla utomhuspedagogiken. Naturskolan finns naturligtvis även i fortsättningen som en resurs när det gäller kurser – precis som för alla F-6-skolor i kommunen. Gemensamma minikurser för LONA-skolorna, där även pedagoger från andra skolor inbjuds, planeras till hösten 2021 (om pandemin tillåter). Vi kommer även att återkomma till skolorna om något år för att höra hur det gått med utomhuspedagogiken efter projektidens slut.

Bilder säger mer än ord – några glimtar från projektet

Elevaktiviteter

Vikingaliv med årkurs 4 på Engelbrektskolan: spinna, rista runor, baka bröd m.m.

Elever från Sörbyängsskolan håvar vattendjur i Östra Grönpepparparken alldeles intill skolan

Kurser för pedagoger

Knoppar och byggen med fritidspersonal

Teknikkurs för F-3-lärare

Slöjd och skapande med fritidspersonal

Småkrypstema med lärare

Mellismatlagning med fritidspersonal

Julavslutning med saffransbullar och glögg

Leken som pedagogiskt hjälpmedel – här befäster vi trollsländelarvens livscykel

Språkutvecklande arbetssätt och matematik

Språkträning med ABC-duken

Bilaga 1

LONA-projekt Utomhuspedagogik i tätortsnära natur, 2019-2020

Syfte

Projektets syfte är att underlätta för grundskolan att använda den nära naturen som en lärmiljö. På så sätt kan utomhuspedagogiken bli ett naturligt inslag i undervisningen och eleverna bli bekanta med sin närmaste naturmiljö.

Örebro naturskolas ansvar

- Inventering av närområdets utomhuspedagogiska möjligheter
- Iordningställande av en basplats för utomhuspedagogiska aktiviteter i skolans närområde, vilket innebär:
bänkar i ring (så kallad ”grillmutter”) för att kunna samla en klass, eldplats (om det är lämpligt i skolans närområde) samt ett enkelt, transportabelt regnskydd så kallad ”tarp”
- Utomhuspedagogiska övningsförslag inom flera av skolans ämnesområden, kopplade till kursplanerna och närområdet. Enklare övningsmaterial och Naturskoleföreningens böcker i lära in ute-serien ingår också.
- Utbildningstillfällen i utomhuspedagogik för skolans pedagoger – både en allmän introduktionskurs (4-8 timmar) och ämnesspecifika tillfällen.
- Planeringsstöd för pedagoger när det gäller de utomhuspedagogiska inslagen i undervisningen.
- Initialt genomföra utomhuslektioner tillsammans med ansvariga lärare, det vill säga vara ett stöd i början.
- Fortsatt stöd i form av ämnesspecifika, utomhuspedagogiska nätverksträffar tillsammans med pedagoger från andra skolor

Skolans och rektors ansvar

- Ge pedagogerna tid för en introduktionsträff (minst 30 minuter) och övriga utbildningstillfällen (se ovan)
- Ge pedagogerna tid och förutsättningar för planeringstillfällen med naturskolan
- Ge pedagoger tid för nätverksträffar och möjlighet att ha en nätverksträff, som naturskolan arrangerar, på er skola.
- Skapa utrymme för ett utomhuspedagogiskt förråd och en skötselansvarig för detta

Örebro

Rektor

Niklas Jarl, enhetschef naturskolan